

Raport na temat zwalczania handlu ludźmi 2023

Polska (grupa 2)

Polskie władze nie w pełni realizują minimalne standardy eliminacji handlu ludźmi, podejmują jednak zdecydowane działania, by stan ten poprawić. Działania, w porównaniu z rokiem poprzednim – przy uwzględnieniu wpływu pandemii koronawirusa na możliwości zwalczania handlu ludźmi - zostały zintensyfikowane; z tego też względu Polska pozostaje w grupie 2. Zwiększono kary za przestępstwa związane z handlem ludźmi i zidentyfikowano więcej ofiar. Władze finansowały działalność dwóch organizacji pozarządowych zapewniających pomoc większej liczbie potencjalnych ofiar handlu ludźmi. Ponadto podjęto szeroko zakrojone działania w celu zapobiegania handlowi ludźmi wśród osób uciekających przed wojną prowadzoną przez Rosję w Ukrainie poprzez kampanie informacyjne, uruchomienie infolinii, stworzenie i stosowanie procedur dotyczących dzieci cudzoziemców bez opieki przekraczających granicę między Polską a Ukrainą oraz aktywną koordynację działań z międzynarodowymi partnerami i organizacjami pozarządowymi. Niemniej jednak nie spełniono minimalnych standardów w kilku ważnych obszarach. Liczba dochodzeń w sprawie handlu ludźmi, liczba aktów oskarżenia i wyroków skazujących spadła. W okresie objętym niniejszym sprawozdaniem środki finansowe przeznaczane na pomoc dla ofiar pozostały na niezmiennym poziomie. Eksperti nadal zwracali uwagę na niewystarczającą liczbę schronisk dla mężczyzn będących ofiarami handlu ludźmi. Nie podano informacji o przyznaniu odszkodowania którejkolwiek z ofiar w okresie sprawozdawczym. Restytucja dla ofiar była rzadkością.

NAJWAŻNIEJSZE ZALECENIA

- * Zwiększenie wysiłków mających na celu identyfikację ofiar handlu ludźmi, w szczególności wśród osób szczególnie narażonych, w tym dzieci bez opieki i migrantów.
- * Proaktywne identyfikowanie ofiar handlu ludźmi, w tym poprzez wzmocnienie zdolności Państwowej Inspekcji Pracy do identyfikowania ofiar handlu ludźmi do pracy przymusowej oraz kierowanie ofiar do instytucji pomocowych.
- * Determinacja w prowadzeniu dochodzeń i ściganiu sprawców przestępstw handlu ludźmi do pracy przymusowej oraz orzekanie odpowiednich kar dla sprawców, w tym znaczących wyroków pozbawienia wolności.
- * Zwiększenie nakładów na kompleksową pomoc dla ofiar, w tym tworzenie wyspecjalizowanych schronisk dla małoletnich i mężczyzn będących ofiarami handlu ludźmi.
- * Intensyfikacja szkoleń dla prokuratorów i sędziów, podkreślających znaczenie ścigania przestępców, powagę przestępstwa oraz wrażliwość, której wymaga postępowanie z ofiarą w procesie sądowym.
- * Zwiększenie liczby szkoleń dla organów ścigania dotyczących elementu przymusu w przestępstwach związanych z handlem ludźmi, mających na celu zapewnienie, by ofiary nie były niestosownie karane za niezgodne z prawem czyny popełnione w wyniku bycia ofiarą handlu ludźmi.
- * Usprawnienie centralnej koordynacji działań i gromadzenia danych pomocnych w zwalczaniu handlu ludźmi.
- * Zwiększenie ochrony pracowników poprzez wyeliminowanie wszelkich opłat rekrutacyjnych pobieranych od pracowników przez agencje rekrutacyjne oraz zapewnienie, że pracodawcy będą pokrywać wszystkie koszty rekrutacji i procesów z nią powiązanych.
- * Przyjęcie procedur lub utworzenie wyspecjalizowanych jednostek, dzięki którym sprawy

handlu ludźmi prowadzić będą odpowiednio przeszkoleni prokuratorzy.

* Prowadzenie przesłuchań małoletnich ofiar handlu ludźmi przez odpowiednio przygotowanych specjalistów, w sposób przyjazny dziecku.

* Poprawa dostępu ofiar do nakazanej przez sąd restytucji w sprawach karnych i odszkodowania w postępowaniu cywilnym.

ŚCIGANIE

Intensywność działania organów ścigania uległa osłabieniu. Zmniejszyła się liczba prowadzonych dochodzeń, aktów oskarżenia i wyroków skazujących. Artykuł 189a kodeksu karnego penalizuje handel ludźmi do celów wykorzystania seksualnego i do pracy przymusowej oraz określa karę pozbawienia wolności w wymiarze od 3 do 15 lat. Wskazane wyżej wymiary kar są dostatecznie surowe i, w przypadku handlu ludźmi do celów wykorzystania seksualnego, współmierne z karami przewidzianymi za inne poważne przestępstwa, takie jak gwałt. Art. 189a zastąpił art. 253 kodeksu karnego. Prokuratorzy mogli prowadzić postępowanie na mocy tego artykułu w sprawach, które rozpoczęły się w czasie, gdy art. 253 obowiązywał. Ten artykuł również przewidywał kary pozbawienia wolności od 3 do 15 lat. Ponadto art. 203 kk zakazuje doprowadzania osób dorosłych do uprawiania prostytucji przemocą, podstępem lub groźbą a art. 204 ust. 3 kk zakazuje doprowadzania do prostytucji dzieci; oba wymienione wyżej artykuły przewidują karę pozbawienia wolności od roku do 10 lat. W analizowanym okresie władze znowelizowały kodeks karny, podnosząc kary z art. 189a i art. 203. Kary te zaczną obowiązywać od 1 października 2023 r. W 2022 r. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji zatwierdził wieloetapowy plan oceny potrzeb wprowadzenia nowej kompleksowej ustawy o handlu ludźmi.

Administracja państwowa nie posiada scentralizowanego systemu weryfikacji i konsolidacji danych statystycznych, w związku z czym dane dotyczące handlu ludźmi do pracy przymusowej i świadczenia usług seksualnych nie są wyodrębniane. Organy ścigania wszczęły dochodzenie w 23 sprawach z art. 189a (mniej niż w roku poprzednim, gdy wszczęto dochodzenie w 32 sprawach); 7 spraw dotyczyło handlu ludźmi do celów seksualnych, 12 dotyczyło pracy przymusowej (w tym pięć – zmuszania do żebractwa), a 4 związanych było z nieokreślonymi formami handlu ludźmi. Prokuratura wszczęła 26 postępowań przygotowawczych w sprawach przekazanych przez Policję i Straż Graniczną (mniej niż w roku poprzednim, gdy liczba rozpoczętych spraw wynosiła 57), 17 osób postawiono w stan oskarżenia na mocy art. 189a (25 w 2021 r.). Policja wszczęła 12 dochodzeń w sprawach z art. 203 i cztery sprawy z art. 204.3, a prokuratorzy postawili w stan oskarżenia 11 osób na podstawie art. 203. W 2021 r. policja wszczęła 16 dochodzeń, a prokuratorzy postawili w stan oskarżenia 16 osób na podstawie art. 203 i/lub art. 204 ust. 3. Prokuratura Krajowa podała informacje o 4 wyrokach skazujących na mocy art. 189a (istotnie mniej niż w 2021 r., gdy skazano 25 handlarzy ludźmi). Jeden sprawca skazany został na pięć lat pozbawienia wolności, jeden - na cztery lata, jeden – na trzy i jeden na dwa lata pozbawienia wolności. Ponadto trzy osoby zostały skazane na mocy art. 203 (w 2021 r. wyroki skazujące z w/w artykułu nie zapadły). W 2022 r. Straż Graniczna podjęła dwa dochodzenia dotyczące pracy przymusowej, której ofiarami byli obywatele Gwatemali, Kolumbii, Wenezueli i Meksyku. Pokrzywdzeni zostali oszukani przez lokalne agencje rekrutacyjne i platformy internetowe oferujące nieuczciwe warunki zatrudnienia. Od początku inwazji Rosji na Ukrainę policja wszczęła pięć dochodzeń w sprawie podejrzenia handlu ukraińskimi uchodźcami. W jednym przypadku podejrzenia potwierdzono - sprawa dotyczyła dwójki dzieci będących ofiarami handlu w celu wykorzystania seksualnego. Władze nie donosiły

o przypadkach dochodzenia ani o wyrokach skazujących wobec pracowników instytucji rządowych zamieszanych w handel ludźmi. Prokuratura Krajowa poinformowała jednak o dochodzeniu w sprawie dyrektora Wojewódzkiego Urzędu Pracy – męża właścicielki agencji pośrednictwa pracy, rzekomo zamieszanej w sprawy pracy przymusowej cudzoziemców w wielu fabrykach. Dyrektor został zwolniony z urzędu. Dochodzenie Prokuratury pod koniec okresu sprawozdawczego pozostawało w toku.

W Komendzie Głównej Policji funkcjonuje Wydział do Walki z Handlem Ludźmi, w ramach którego działa 11 funkcjonariuszy oraz 16 zespołów regionalnych – w każdym z nich od 3 do 8 policjantów prowadzi dochodzenia dotyczące handlu ludźmi, pornografii dziecięcej i seksualnego wykorzystywania dzieci. W Centralnym Biurze Śledczym Policji i w każdym z 17 zarządów regionalnych działa koordynator do walki z handlem ludźmi. W Straży Granicznej działa wyspecjalizowany zespół centralny oraz 9 regionalnych koordynatorów ds. zwalczania handlu ludźmi. W jedenastu oddziałach prokuratury krajowej, 11 prokuraturach regionalnych i 33 prokuraturach okręgowych działa ekspert ds. handlu ludźmi, który wspiera prokuratorów lokalnych i może przejmować odpowiedzialność za bardziej złożone sprawy. W okresie objętym niniejszym sprawozdaniem Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji opublikowało i dystrybuowało podręcznik dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości opracowany przez grupę roboczą krajowego zespołu doradczego ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi zawierający szczegółowe informacje na temat ustawowej definicji handlu ludźmi, wskaźników i tendencji, zasad kompleksowego postępowania z ofiarami oraz najlepszych praktyk w zakresie ścigania sprawców. Kontynuowano realizację sformalizowanych programów szkoleniowych dla Policji, Straży Granicznej, prokuratorów, sędziów, urzędników konsularnych, urzędników zajmujących się udzielaniem ochrony międzynarodowej, pracowników socjalnych, pracowników ośrodków interwencji kryzysowej i inspektorów pracy, dotyczące różnych kwestii związanych ze zwalczaniem handlu ludźmi, w tym identyfikacji ofiar, zasad współpracy i nieletnich ofiar handlu ludźmi. Eksperci informowali, że prokuratorzy i sędziowie nie byli zaznajomieni z technikami ochrony ofiar w procesie sądowym, nie byli świadomi skutków traumy u ofiar oraz nie rozumieli dotkliwości i złożoności przestępstw tego typu. Obserwatorzy wskazywali również, że częsta rotacja urzędników zajmujących się problematyką handlu ludźmi, zarówno na szczeblu krajowym jak i lokalnym, negatywnie wpływała na zrozumienie złożoności tego przestępstwa. Eksperci informowali, że pomimo ciągłego nasilania się handlu ludźmi do pracy przymusowej w Polsce, rzadko ścigano takie przypadki ze względu na trudności w gromadzeniu dowodów i małą liczbę osób, które same identyfikują się jako ofiary pracy przymusowej. Ponadto brak jasnej definicji pracy przymusowej w kodeksie karnym przyczynia się do niedostatecznej identyfikacji handlu ludźmi a prokuratorom i sędziom niejednokrotnie brakuje doświadczenia w sprawach związanych z handlem ludźmi do pracy przymusowej.

Prokuratura Krajowa monitorowała sprawy dotyczące handlu ludźmi w całej Polsce, które zostały zakwalifikowane jako takie na etapie dochodzenia. Niemniej jednak eksperci wskazywali, że prokuratorzy często kwalifikowali handel ludźmi jako mniej poważne przestępstwa, takie jak stręczycielstwo lub naruszenie praw pracowniczych. Obserwatorzy zauważyli, że trudno było osiągnąć próg dowodowy pozwalający na ściganie na podstawie przepisów dotyczących handlu ludźmi. Prokuratura Krajowa nadal korzystała z formalnego mechanizmu umożliwiającego organom ścigania kierowanie umorzonych lub oddalonych dochodzeń i śledztw dotyczących handlu ludźmi do prokuratora odpowiedzialnego za

koordynację dochodzeń w sprawie handlu ludźmi. Władze poinformowały, że organy ścigania przekazały dwie takie sprawy w 2022 r. Obie sprawy były przedmiotem dochodzenia w końcu okresu sprawozdawczego. W 2021 r. policja przekazała cztery umorzone lub oddalone sprawy do Prokuratury Krajowej, a Straż Graniczna przekazała jedną sprawę. Prokuratura Krajowa oddaliła dwie spośród tych spraw i zbadała trzy. Prokuratura Krajowa uruchomiła nieformalny mechanizm umożliwiający organizacjom pozarządowym kierowanie potencjalnych spraw do rozpatrzenia. W okresie objętym niniejszym sprawozdaniem organizacje te skierowały do Prokuratury Krajowej cztery sprawy, które w końcu okresu sprawozdawczego były w trakcie rozpatrywania. Policja uczestniczyła w trzech zakrojonych na szeroką skalę międzynarodowych operacjach zainicjowanych przez EUROPOL w ramach Europejskiej Multidyscyplinarnej Platformy Przeciwko Zagrożeniom Przystępczym, koncentrując się na handlu dziećmi, pracy przymusowej i zwalczaniu handlu ludźmi w celu wykorzystywania seksualnego, żebractwa lub przestępczości.

OCHRONA

Działania ochronne zostały wzmocnione. Zidentyfikowano 141 ofiar handlu ludźmi (14 ofiar wykorzystania seksualnego, 4 ofiary pracy niewolniczej, 123 ofiary pracy przymusowej, w tym 4 zmuszane do żebractwa), co stanowiło wzrost w stosunku do 2021 i 2020 r., - gdy zidentyfikowano odpowiednio 94 i 82 ofiary - jednak pozostawało poniżej poziomu z 2019 r. (221 ofiary). Większość zidentyfikowanych ofiar to cudzoziemcy, w tym mężczyźni pochodzący z Kolumbii, Czech, Gwatemali, Meksyku, Słowacji, Wenezueli i Wietnamu. W okresie sprawozdawczym Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji opracowało Krajowy Mechanizm Referencyjny (KMR) służący identyfikacji ofiar i kierowaniu ich do instytucji pomocowych. Pod koniec okresu sprawozdawczego KMR oczekiwał na zatwierdzenie przez zespół doradczy ds. handlu ludźmi. Władze informowały, że wszystkim ofiarom zaproponowano pomoc i/lub skierowano je do organizacji pozarządowych. Do ośrodków opieki skierowano 46 ofiar (61 w 2021 r.). Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi (KCIK), prowadzone przez dwie organizacje pozarządowe, udzieliło pomocy 254 potencjalnym ofiarom (210 w 2021 r.), z których 29 było ofiarami wykorzystania seksualnego, 171 ofiarami pracy przymusowej (w tym trzy były zmuszane do żebractwa a jedna do działalności przestępczej), 54 osób było ofiarami wykorzystania innego rodzaju w związku z handlem ludźmi. Wśród poszkodowanych było 99 kobiet i 155, a 231 osób było obywatelami innych państw. Policja i Straż Graniczna stosowały standardowe procedury operacyjne dotyczące identyfikacji i kierowania ofiar do organizacji pomocowych. Procedury zostały poddane przeglądowi w poprzednim okresie sprawozdawczym. Obejmowały one narzędzia służące identyfikacji małoletnich i potencjalnych ofiar w ramach procesu przyznawania azylu oraz wykaz grup szczególnie narażonych, które funkcjonariusze Straży Granicznej powinni weryfikować pod kątem handlu ludźmi. Dodatkowe siły policji i straży granicznej zostały przeniesione z innych regionów kraju na polsko-ukraińskie przejścia graniczne, główne szlaki transportowe i punkty recepcyjne w celu zapewnienia lepszej ochrony uchodźcom z Ukrainy, w tym poprzez zastosowanie procedur identyfikacji ofiar. W reakcji na napływ obywateli państw trzecich z Bliskiego Wschodu, Azji i Afryki próbujących przedostać się z Białorusi do Polski, rząd wydał w sierpniu 2021 r. rozporządzenie zezwalające Straży Granicznej na zawracanie na Białoruś migrantów, którzy nielegalnie przekroczyli granicę. W październiku 2021 r. rząd zalegalizował praktykę tzw. „push-backów”, wstrzymując tym samym ochronę międzynarodową dla osób ubiegających się o azyl. Eksperci wyrażali obawy, że rozporządzenie to narusza prawo

osób ubiegających się o azyl do ochrony, a niezidentyfikowane ofiary handlu ludźmi mogły zostać deportowane. W analizowanym roku praktyka „push-backów” była kontynuowana. Straż Graniczna zidentyfikowała dwie potencjalne ofiary handlu ludźmi próbujące dostać się do Polski z Białorusi. Policja i prokuratura przyznawały, że władzom brakuje doświadczenia w identyfikowaniu ofiar pracy przymusowej i małoletnich ofiar handlu ludźmi, zwłaszcza wśród dzieci pozostających bez opieki.

W odpowiedzi na zgłoszenia dotyczące podejrzeń o przypadkach handlu ludźmi, trzy okręgowe inspektoraty pracy przeprowadziły kontrole, jednak podobnie jak w czterech poprzednich latach inspektorzy pracy nie zidentyfikowali żadnych ofiar w 2022 r. Eksperci zwracali już wcześniej uwagę na trudności inspektorów pracy w określeniu, czy dane wykroczenie stanowi naruszenie praw pracowniczych, czy pracę przymusową. Państwowa Inspekcja Pracy kontynuowała rozsyłanie do okręgowych inspektoratów pracy podręcznika opisującego procedury dla inspektorów pracy w zakresie identyfikacji i kierowania ofiar handlu ludźmi do instytucji pomocowych. Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej przeprowadziło dwie sesje szkoleniowe dla pracowników socjalnych, dotyczące identyfikacji ofiar, interwencji kryzysowej i współpracy z innymi instytucjami w zakresie ochrony osób poszkodowanych. Przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego informowali o skutecznej współpracy z Policją i Strażą Graniczną w zakresie kierowania ofiar do instytucji pomocowych.

KCIK oferowało dorosłym i małoletnim ofiarom opiekę medyczną i psychologiczną, schronienie, doradztwo prawne, wsparcie socjalne, pomoc w reintegracji społecznej oraz, w przypadku małoletnich, skierowanie do domu dziecka lub opieki zastępczej. Eksperci z organizacji pozarządowych wyrażali zaniepokojenie faktem, że krajowy system pomocy małoletnim ofiarom nie uwzględnia potrzeb dzieci bez opieki i zauważali, że małoletnie ofiary bez opieki kierowane były do rodzin zastępczych i domów dziecka nieprzygotowanych do pomocy małoletnim ofiarom handlu ludźmi. KCIK prowadziło dwa schroniska dla dorosłych kobiet, w tym jedno dla kobiet z dziećmi i małe schronisko dla mężczyzn. Dla ofiar, które wolały nie korzystać ze schronisk, wynajmowano mieszkania. Poszkodowanym korzystającym z pomocy zezwalano na poszukiwanie zatrudnienia i pracę oraz na opuszczanie schronisk bez dozoru i według własnego uznania; schroniska i mieszkania były dostępne dla ofiar z niepełnosprawnościami. Eksperci zauważali, że liczba schronisk dla mężczyzn była niewystarczająca, przy uwzględnieniu rosnącej liczby mężczyzn będących ofiarami handlu ludźmi. W 2022 w specjalistycznych schroniskach i mieszkaniach zapewniono miejsce 61 ofiarom (54 w 2021 r.). Pokrzywdzeni mogli korzystać również z pomocy ogólnej (socjalnej, medycznej, psychologicznej, prawnej) w 167 ośrodkach interwencji kryzysowej prowadzonych i finansowanych przez samorządy, z których 16 zatrudniało personel przeszkolony w zakresie pomocy ofiarom handlu ludźmi. KCIK zapewniło schronienie 96 ofiarom w ośrodkach interwencji kryzysowej i innych miejscach (65 w 2021 r.).

Władze w 2022 r. przeznaczyły taką samą sumę jak w 2015 r. - 1,1 mln złotych - dla dwóch organizacji pozarządowych prowadzących KCIK. Wszyscy cudzoziemcy będący ofiarami i pochodzący z krajów nienależących do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) mieli prawo do świadczeń socjalnych, w tym pomocy ośrodków interwencji kryzysowej, schronienia, posiłków, niezbędnej odzieży i pomocy finansowej. Ofiary z EOG miały dostęp do pełnego zakresu świadczeń socjalnych oferowanych obywatelom Polski, jeżeli były w stanie udowodnić

posiadanie miejsca stałego pobytu. Organizacje pozarządowe informowały w przeszłości o przypadkach ofiar – zwłaszcza z Rumunii i Bułgarii - które nie były w stanie wskazać miejsca stałego pobytu ze względu na brak stosownych dokumentów. W styczniu 2021 r. weszły w życie przepisy umożliwiające organom ścigania wydawanie potencjalnym ofiarom z krajów EOG zaświadczeń, ułatwiających im dostęp do świadczeń socjalnych. W 2022 r. KCIK zapewniło pomoc 5 obywatelom z EOG (3 obywatelom Słowacji, jednemu obywatelowi Litwy i jednemu obywatelom Czech). W 2021 r. pomoc zapewniono 13 osobom z krajów EOG.

Władze informowały o kontrolowaniu bezpieczeństwa osób zatrzymanych należących do grup ryzyka, w tym osób świadczących usługi seksualne i migrantów. Cudzoziemcy będący ofiarami handlu mieli prawo do trzymiesięcznego „czasu do namysłu”, podczas którego mogli legalnie przebywać w Polsce i zdecydować, czy będą współpracować w ramach postępowania karnego. Z trzymiesięcznego czasu do namysłu w 2022 r. skorzystało 109 ofiar (61 w 2021 r.). Cudzoziemcy będący ofiarami handlu ludźmi mogli otrzymać zezwolenie na pobyt do trzech lat i pozwolenie na pracę, mieli też prawo ubiegać się o pobyt stały, przy czym oba świadczenia były uzależnione od współpracy z organami ścigania. W 2022 r. zezwolenie na pobyt wydano 21 cudzoziemcom (16 w 2021 r.). Władze we współpracy z międzynarodową organizacją pomogły w powrocie do domu 48 cudzoziemcom (15 w 2021 r.). Polskie prawo przewiduje możliwość składania zeznań za pośrednictwem wideo lub w trybie pisemnym. Rejestrowanie zeznań w systemie audio-wideo jest obowiązkowe w przypadku ofiar poniżej 15 roku życia oraz ofiar przestępstw seksualnych, w tym ofiar handlu ludźmi do celów seksualnych. W 2022 r. finansowana przez państwo organizacja pozarządowa zapewniła pomoc prawną 128 ofiarom. Eksperti jednakże zauważają, że funkcjonariuszom organów ścigania i prokuratorom brakuje znajomości sposobów prowadzenia rozmowy z ofiarami, które uwzględniałyby traumatyczny charakter ich doświadczeń, co utrudnia nawiązywanie kontaktu z osobami skrzywdzonymi a tym samym zmniejsza prawdopodobieństwo zebrania wiarygodnych zeznań. Organizacje pozarządowe informują, że sędziowie przesłuchujący osoby małoletnie nie przeszli szkoleń w zakresie prowadzenia przesłuchań w sposób przyjazny dzieciom, wspierający ofiary, uwrażliwiających na sytuację ofiar po traumatycznych doświadczeniach, czego konsekwencją jest ponowne traumatyzowanie poszkodowanych. Prokuratura Krajowa poinformowała, że sądy w latach 2022 - 2021 nie przyznały odszkodowań a w 2020 r. przyznały odszkodowanie w jednej sprawie. Ofiary mogły ubiegać się o odszkodowanie również w postępowaniu cywilnym. Władze informowały, że w 2022 r. żadnej z ofiar handlu ludźmi nie przyznano odszkodowania.

ZAPOBIEGANIE

Władze zintensyfikowały działania prewencyjne. W Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji działał zespół doradczy, pod przewodnictwem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, złożony z przedstawicieli różnych resortów i organizacji społeczeństwa obywatelskiego, którego zadaniem jest ocena realizacji działań i projektów walki z handlem ludźmi, w tym krajowego planu działań na lata 2022-2024, i opracowywanie corocznych raportów. W przeszłości organizacje pozarządowe wyrażały obawy, że organ ten nie jest w stanie nakłonić innych ministerstw do przeznaczenia własnych zasobów na zwalczanie handlu ludźmi. W styczniu 2023 r. Prezes Rady Ministrów zatwierdził podniesienie rangi zespołu doradczego do poziomu międzyresortowego zespołu na szczeblu Prezesa Rady Ministrów. W 2022 r. zespół doradczy odbył jedno spotkanie, jedna z jego czterech grup roboczych spotykała się pięciokrotnie a dwie inne - raz. Wszystkie zespoły na szczeblu wojewódzkim odbyły dwa

spotkania. W lipcu 2022 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych powołało odrębny zespół odpowiedzialny za monitorowanie wdrażania krajowego planu działań i programu KCIK oraz zapewnianie wsparcia dla prac zespołu doradczego. Rok 2022 był kolejnym, piątym już rokiem, w którym władze przeznaczyły 135.000 złotych na realizację krajowego planu działań. MSWiA opublikowało coroczny raport dotyczący realizacji planu i prowadziło stronę internetową prezentującą istotne dane statystyczne, publikacje i informacje na temat pomocy ofiarom. Brakuje centralnego mechanizmu weryfikacji i konsolidacji statystyk dotyczących handlu ludźmi, co utrudnia ocenę skali problemu i ogranicza skuteczność działań organów ścigania.

W 2022 r. władze prowadziły kampanię informacyjną, skierowaną do migrantów zagrożonych wykorzystaniem w Polsce. W 60 polskich miastach kontynuowano rozpowszechnianie ulotek i plakatów w czterech językach. Komunikaty dotyczące przeciwdziałaniu handlowi ludźmi wyświetlano na ekranach w portach lotniczych oraz na rządowym portalu internetowym, na którym można składać wnioski wizowe. Polska ambasada w Madrycie współpracowała z hiszpańskim rządem przy dystrybucji cyfrowych broszur zwracających uwagę na sygnały ostrzegawcze, wskazujące na potencjalne zagrożenia. Wojewódzkie zespoły ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi we wszystkich 16 województwach prowadziły kampanie informacyjne i prewencyjne, dystrybuowały ulotki i zorganizowały mobilną wystawę dotyczącą pracy przymusowej. Obserwatorzy zauważają, że wojewódzkie zespoły ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi działały czasami w sposób nieskoordynowany i z różną skutecznością. Ministerstwo Sprawiedliwości przekazało 1,6 miliona złotych na trzyletni projekt edukacyjny na temat ryzyka handlu ludźmi, skierowany do młodych ludzi i kobiet przebywających w więzieniach. Finansowana przez władze organizacja pozarządowa prowadziła 24-godzinną infolinię dla ofiar i świadków handlu ludźmi. Pracownicy infolinii udzielili 4334 porad. Władze zgłaszały, że kontakty z infolinią doprowadziły do identyfikacji ofiar, nie zarejestrowano jednak, ile telefonów dotyczyło handlu ludźmi ani ile z nich doprowadziło do rozpoczęcia dochodzenia lub identyfikacji ofiar.

W pierwszych tygodniach po rozpoczęciu przez Rosję inwazji na Ukrainę rząd rozpoczął dodatkową kampanię informacyjną obejmującą ulotki i transmisje w mediach społecznościowych. Ulotkę wykorzystano również jako plakat elektroniczny, który został przekazany Ministerstwu Sprawiedliwości i opublikowany na stronie internetowej Rzecznika Praw Człowieka. Policja uruchomiła infolinię przeznaczoną dla uchodźców uciekających przed wojną, jednak organizacje pozarządowe donoszą, że liczba połączeń związanych z handlem ludźmi była bardzo niska. Władze współpracowały z organizacją międzynarodową, umożliwiając dostęp do granicy jedynie uprawnionym podmiotom humanitarnym i władzom lokalnym. Opracowano i rozpowszechniano ulotki informacyjne z numerem infolinii, a na rządowej stronie internetowej udostępniono informacje o przeciwdziałaniu handlowi ludźmi. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Prokuratura Krajowa, Straż Graniczna i Policja aktywnie uczestniczyły w pracach grupy roboczej ds. zapobiegania handlowi ludźmi i ochrony osób uciekających przed napaścią Rosji na Ukrainę prowadzonej przez organizację międzynarodową. Rząd opracował również alerty bezpieczeństwa wysyłane do wszystkich osób wjeżdżających do Polski z Ukrainy, zawierające informacje o potencjalnych zagrożeniach, pomocy ofiarom, numerach infolinii KCIK i policji. Organizacje pozarządowe, organizacje międzynarodowe i organy ścigania zidentyfikowały dwie ofiary handlu ludźmi wśród osób uciekających przed wojną. W marcu 2022 r. rząd przyjął przepisy, na mocy których wszystkim

dzieciom bez opieki wjeżdżającym do Polski z Ukrainy należy zapewnić wyznaczonego przez sąd tymczasowego opiekuna upoważnionego do reprezentowania dziecka i sprawowania opieki nad nim i jego majątkiem. Wskazano również konieczność utworzenia rejestru wszystkich dzieci bez opieki przybywających z Ukrainy. Ekspertcy wyrazili zaniepokojenie poprawkami do ustawy, stwarzającymi odrębny, równoległy do systemu krajowego system opieki zastępczej dla małoletnich bez opieki i oddzielonych od rodziców dzieci z Ukrainy, który wyklucza te przypadki (z wyjątkiem najpoważniejszych) poza polski system ochrony dzieci. Grupa robocza Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji działająca w ramach zespołu doradczego opracowała dokument referencyjny dla tymczasowych opiekunów, zawierający wytyczne dotyczące przeciwdziałania potencjalnym zagrożeniom związanym z handlem dziećmi. Rząd opracował również procedurę dotyczącą dzieci cudzoziemskich przekraczających granicę polsko-ukraińską. W marcu 2022 r. rząd przyznał obywatelom Ukrainy uciekającym przed wojną 18-miesięczne zezwolenia na pobyt. Przywilej ten nie przysługiwał jednak osobom posiadającym status uchodźcy w Ukrainie, bezpaństwowcom i większości innych obywateli państw trzecich, którzy uciekli z Ukrainy i nie mogli wrócić do swoich krajów pochodzenia.

Władze samorządowe mogły zakazać zatrudniania cudzoziemców pracodawcom skazanym wcześniej za handel ludźmi. Prawo zabrania pobierania opłat rekrutacyjnych za zatrudnienie w Polsce i za granicą, agencje rekrutacyjne mogą jednak pobierać opłaty za cztery kategorie wydatków związanych ze znalezieniem pracy za granicą: na pokrycie kosztów transportu, wiz, badań lekarskich i tłumaczenia dokumentów. W 2022 r. Państwowa Inspekcja Pracy zgłosiła władzom samorządowym informacje o 72 nielegalnie działających agencjach pośrednictwa pracy (81 w 2021 r.). Władze usunęły 32 agencje z oficjalnego rejestru agencji pośrednictwa pracy (33 w 2021 r.). Inspektorzy pracy przeprowadzili 494 inspekcje w agencjach pośrednictwa pracy (495 w 2021 r.). Państwowa Inspekcja Pracy poinformowała o nasileniu „outsourcingu” pracowników, w ramach którego pracodawcy omijają niektóre przepisy prawa dotyczące pracowników tymczasowych poprzez „outsourcing” siły roboczej za pośrednictwem agencji rekrutacyjnych lub innych podmiotów gospodarczych. Państwowa Inspekcja Pracy wyraziła obawy, że działania takie zwiększają ryzyko wyzysku pracowników migrujących i tymczasowych. „Outsourcing” nie jest w pełni uregulowany prawnie a Państwowa Inspekcja Pracy nie jest w stanie zastosować kar administracyjnych w takich przypadkach. W listopadzie 2022 r. Główny Inspektorat Pracy przeszkolił 17 inspektorów w zakresie zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi, ze szczególnym uwzględnieniem pracy przymusowej. Po napaści Rosji na Ukrainę, w odpowiedzi na zwiększony napływ cudzoziemców na polski rynek pracy, Państwowa Inspekcja Pracy wdrożyła specjalną strategię operacyjną, obejmującą inicjatywy edukacyjne, kampanię w mediach społecznościowych, szkolenia i bezpłatne porady prawne w języku ukraińskim i rosyjskim dotyczące legalnego zatrudnienia. Rząd wdrożył również specjalny program dystrybucji dotacji dla organizacji pozarządowych i instytucji związanych z pracą, zapewniających wsparcie pracownikom zagranicznym. W latach 2022 i 2023 dotacje przeznaczono głównie na pomoc osobom uciekającym przed konfliktem. Polskie prawo umożliwia cudzoziemcom posiadającym jednolite zezwolenie na pobyt i pracę zmianę pracodawcy lub stanowiska w firmie bez konieczności ubiegania się o nowe zezwolenie. Obserwatorzy donosili jednak, że oczekiwanie na zezwolenia na pobyt w połączeniu z zezwoleniem na pracę dla migrantów wynosiło zwykle od 6 do 12 miesięcy. W tym czasie migranci często pracowali nielegalnie, co wiązało się z większym ryzykiem wykorzystania.

W styczniu 2022 r. Rada Ministrów przyjęła pierwszą Politykę zakupową państwa na lata 2022-2025, w sposób priorytetowy traktującą zrównoważone i innowacyjne zamówienia publiczne oraz zobowiązującą władze do zapewnienia, że w realizacji kontraktów rządowych nie jest wykorzystywana praca przymusowa. W okresie objętym niniejszym sprawozdaniem rząd przeprowadził dwa seminaria internetowe na temat należytej staranności w odpowiedzialnym prowadzeniu działalności gospodarczej z uwzględnieniem zapobiegania pracy przymusowej. Seminaria obejrzano ponad 650 razy. Rząd kontynuował realizację krajowego planu działania, wdrażając Wytyczne ONZ dotyczące biznesu i praw człowieka na lata 2021-2024, koncentrując się na przepisach prawa pracy, prawach pracowników i zapobieganiu pracy przymusowej. Według organizacji pozarządowych krajowy plan działania nie posłużył jeszcze do wdrożenia wytycznych ONZ. Władze nie podejmowały wysiłków w celu ograniczenia popytu na płatne usługi seksualne.

HANDEL LUDŹMI - CHARAKTERYSTYKA

Jak informowaliśmy w raportach z ostatnich pięciu lat, ofiarami handlu ludźmi padają Polacy i cudzoziemcy w Polsce i za granicą. Kobiety i dzieci z Polski są ofiarami komercyjnego wykorzystania seksualnego w Polsce i innych krajach Europy, zwłaszcza we Francji i Niemczech. Polki i Polacy padają ofiarą pracy przymusowej w Europie, głównie w zachodniej i północnej części kontynentu, w szczególności w Niemczech, Norwegii, Szwecji i Wielkiej Brytanii. Kobiety i dzieci z Ameryki Południowej i Europy Wschodniej, zwłaszcza Bułgarii, Rumunii i Ukrainy, padają ofiarą handlu ludźmi w celach seksualnych w Polsce. Handel ludźmi w celu wykorzystania jako siły roboczej jest dominującą formą handlu ludźmi w Polsce. Handlarze coraz częściej stosują przymus i oszustwo niż przemoc fizyczną lub groźby jej użycia. Ofiary pracy przymusowej pochodzą z Europy, Azji, Afryki i coraz częściej z Ameryki Środkowej i Południowej – zwłaszcza Kolumbii, Gwatemali i Wenezueli. Zjawisko handlu ludźmi do pracy przymusowej narasta w Polsce w coraz liczniejszej grupie migrantów z Ukrainy, Białorusi, Filipin i Wietnamu – szczególnie w rolnictwie, restauracjach, budownictwie, gospodarstwach domowych oraz przemyśle odzieżowym i przetwórstwie rybnym. Ponad osiem milionów uchodźców z Ukrainy uciekających przed wojną, głównie kobiet i dzieci, przekroczyło granicę Polski w poszukiwaniu schronienia, a półtora miliona zarejestrowało się na pobyt tymczasowy. Osoby te są szczególnie narażone na handel ludźmi. Handlarze werbują rumuńskich mężczyzn, kobiety i dzieci, szczególnie z rumuńskiej populacji romskiej, do przymusowego żebractwa w Polsce; szczególnie narażone są osoby niepełnosprawne.